

1.
[A rajztanár képzéséről]

Kedden, 2.-ik szeptemberben halt meg Keleti Gusztáv- így a mintarajztanodai igazgatóság megüresedett- és most előtérbe lép azon kérdés , hogy milyen álláspontot kell nekem ez esetben elfoglalni- vagyis a situácié mily álláspont megtartását követeli logikailag.

Általánosságok megállapítása kell, hogy megelőzze ezen kérdés feletti vitatkozást, egy ilyen általánosság az, hogy egy nemzetnek illik sok más egyekkel közt művészettel is bírni , ez így igen tág állítás, mert literatura- zene is művészet- tehát állítsuk fel így, hogy illik plasztikus művészettel is bírni, ehhez számít ily értelemben az architektura is.

Illik-e csak, vagy szükséges is művészettel bírni! - e felett még vitatkozni lehet - ha a nemzet a legelőkelőbb létfenntartási követelményeken túl van, akkor önként előáll a művészetekre való kiterjeszkedés - tehát nemcsak illik- /vagyis a nemzetet megilleti/ a művészetekkel való foglalkozás- hanem pszichológiai szükség is- /a literatúrába Arany János/. Akár hogy vélekedjünk a művészet szükségére, vagy nem szükségéről egy nemzetnél, de most már több millió koronát befektettünk, kényszerű, hogy valami eredményt is elérjünk. Kezdtük a művészetet államilag a rajztanár képzéssel, később megtoldottuk ezt a Benczur-féle mesteriskolával ezután még szé volt a Minkácsy által felállított Akadémiáról. E közben győnge stipendiumokkal fiatal művészeinket pár évre külföldre is küldöttük ki, de ott sem állván a művészeti tanítás valami jeles lábon- ezek se sok tudást hozhattak haza.

.....
ez megfordított eljárás volt, mert a nagyszámu rövid idő alatt gyártott sok rajztanár csakis sekélyes tudást reprezentálhat- nagyrésze a kevés tudásu művészeinknek ezekből reconálta magát.

Legutóbbi időben ugynevezett szabad iskolák támogatásától várunk eredményt és a szabad konkurenciától. Ezen próbálkozásoknak eredménytelensége pár év múlva mindenki előtt bebizonyítva lesz.

Egyelőre sok ember előtt bizonyos, hogy így ez nem folytatható. Valami organizációnak be kell következni - a kérdés tehát az, hogy milyen legyen ezen organizáció?

Legpraktikusabbnak ígérkezik, ha a már 30 év óta üzött rajztanár képzés folytatódik és a később motivált módon kiegészítették, továbbá, hogy a minta rajztanoda és a mesteriskola között egy kapocs létesíttetik - mely szerint a magasabb tanítás visszahathasson a mintarajztanoda növendékeire. A magasabb tanítás számára pedig a mintarajztanoda illő előképzettségű fiatal embereket állíthasson elő.

A művészetnek lényege az inventio

A rajztanítás lényege a szemlélet /Anschauung/ helyes végbevitelével ezáltal a tárgyak correct megismerése - ez a megismerés az azokra való visszaemlékezést megkönnyíti és a tárgyakkal való szabad elbánnást lehetségessé teszi. - Az eddig divé szavakhoz fűzött fogalmak memorizálása helyett a szemlélet által correctebb ítéletek állíthatók elő és a másodrendű emlékezőtehetség helyett, az első rendű ítélet kerül a tanuláshoz az öt megillető első helyre. A gondolkodás erőteljes és világos lesz.

Az így helyesen nevelt egyénben az inventio is egészséges irányban fogja magát nyilvánítani a magasabb művészetben.

A rajztanárnak olyan légkörben kellene neveltetni - hogy a magasabb művészetről szemléletileg fogalma támadhasson. A magasabb művészetet tulajdonképpen az architektúra vezethetné legcélszerűbben - de ehhez nagyobb viszonyok kellenének, mint a mieink, és a tanítványoknak több előképzettséggel birniok, mint a mit a középiskola nyújt - ezért a jelen viszonyok mellett festészeti és plasztikai tudás kombinációja elegendő volna - a mesteriskola és rajztanoda közös vezetéséhez.

A mesteriskola vezetője tudhatja legjobban, hogy a rajztanárképzés artisikusan hogyan járjon el, hogy a kettő között a kívánatos egység létre ~~jöjjön~~ jöjjön.

Mesteriskola vezetője lenni azon szempont szerint kívánatos, mert "tanítva ta-

mulunk legjobban" talentumos fiatal emberekkel bajlódva leginkább előreviszi a mester a saját tudását, a fiatal emberek tudását, és így az ügyet egyformán nevelt nagyobb s ámu fiatal ember viheti csakis a művészetet előbbre.

A mesteriskola vezetője nem boldogulhat, ha nincsen illő előképzettségű tanítványa - szükséges előképzettséget a mintarajztanoda nem nyújtja a művészi tanítás nem egységes - minden tanár másképpen próbálkozik - az egésznek eredménye négy évhez mérve gyatra - a sokféle tantárgy a fiatal embereket igen elcsigázza - továbbá a fiatal kezdők nem érintkezhetnek magasabb tudást bírőkkel - orientációjuk a tantárgyak összefüggésétől gyöngye, emulációjuk csekély.

.....

Több évvel ezelőtt a Pesti Naplóban egy cikket közöltem, melyben azt vitatbam, hogy hogyan lehetne több fiatal művésznek médot nyújtani a tanításra - ezáltal kiderülne az elvek szükségessége és hogy melyik közöttük a jobb, ezen taníték - nem fizetést huznának hanem atelier nyernének és megrendeléseket - ha valami 6 év után tanítások beválllik - akkor az atelier haszonélevelete és a megrendelés megújjitatíknék. Ezen propozicié a kollégáknak nem tetszett, mert nem érezték magokban, hogy tanítani ily konkurrencia mellett merhetnének - és mert a fix fizetés huzásaaz egyedül kívánatos volt tájok nézve - nem gondolták, meg hogy tanítva lehet legsikeresebben tanulni nem is csoda, hogy az igazi tudás nem becsültetik eléggé meg, mert nem ez vezet náluk sikerhez, - de amig ez tart ugyse lehet igazi eredményre számítani. Ez a régi mester és tanítvány közötti viszonyból van leszármaztatva - nélkülözi az Akadémiai biztos fizetéssel járákkinevezési eljárás/t.

Az organizatio tehát akörül forog:

1. megállapítása egy egységes artisztikus tanításnak /a mintarajztanodában

2. egy magasabb tudási fokkal való folytatása a mintarajztanodában megkezdettnek.

Az egységes artisztikus tanításnak akadályja a tanszabadság elmélete, minden tanár a tetszése szerint jár el, de sokszor hiányos tudása folyátn az egésznek nem képezheti így alkotó részét. Ez nagy baj - a már kinevezett emberek

intelligencia fokát nem lehet megváltoztatni. De legalább az akaratuk önkényét csonkítani kellene, ha nem is viszik intelligenciájuk hiánya folytán a magasabb fokra való előkészítést előbbre - de ne állhassanak ennek útjában a magasabb fok kívánalmainak éppen ellenkezőjét tanítván. Például van, aki nem tud semmi komponálni - azon kezdi, hogy a komponálás szükségét és ennek taníttatását tagadja, minden abstrakciót kerül - csak a naturalistikus imitativ módon jár el - Ez semmi okosat nem eredményezhet, mert a Művészet lényege az inventio a stílok lényege az az abstractio - ezek tanítása már kezdőnél meg kell, hogy kezdessenek.

A compositio tanításának szüksége maga után vonja, hogy a tanítványok némely eddigi tantárgyból vizsgát tenni ne kényszeríttessenek - ezek volnának a psychologia- a magyar nyelv - és a műtörténelem. Ennyi tantárgy igen sok erélyt emészt föl, 9 vagy 10 órai szellemi munka nem elbirható /legfőlőbb §; lásd Kräpelin Heidelbergai Psychologiai és Psychiatriai tanár értekezését "Die geistige Arbeit/.

1853-55-ig Bécsi Akadémián Eitelberger előadta a műtörténelmet - összekötve cultur és literatura-történettel - ezek igen tanuságos előadások voltak, de a vizsga letetésére nem voltunk kényszerítve. De a többi tantárgyak is egyszerűsítést kellene még bevezetni, hanem ez még sokféle megvitatást kívánna.

=====

Az Österreichisches Museum für Kunst und Industrie Igazgatója Eitelberger ezen intézetel kapcsolatos rajztanárképzőt állított fel, melyet néhány éves működés után újból feloszlattott - tanítványa és esmerőse lévén elbeszélé, hogy a rajztanári pályára lépők csekély tudásukat után kellett pótolni - és így annyira felszaporodott a tantárgyak száma, hogy se artistikus se tudományos képzettség nem volt elérhető - minden csak félig meddig volt elérhető és alacsony maradt az egésznek színvonala-Ezért úgy intézkedett, hogy a tudományos részt - geometria féle esmereteket tanulhassák meg a polytechnikumon, az artistikus ismereteket pedig a képzőművészeti Akadémián. A tanári vizsgát is a politechnikán és Akadémia tanárai-ból összeállított bizottság előtt tegyék le. -

Részeben ez az intézmény volt a Keleti által másol original,

Az Eitelberger által tapasztalt és nekem elmondott dolgokat leírtam és jelentésem a kormányunkhoz Keletinek átadtam, de hogy valami nyomát felismerhettem volna ezen javításnak - azt nem mondhatnám.

=====

Megjegyzés : Az Akadémiának nagy baja a tarka tanítás - a fiatal emberek egy évet egyik tanár vezetése alatt töltik, a jövő évbe már egy másik tanárhoz kell átmennie, kinek tanítása ezen originalitási lázban szenvedő korban természetesen más elveket hirdet és ez így megy a következő években tovább. Ilyan össze nem függő tanítás helyest nem eredményezhet. Még jobb volna, ha minden tanár a hozzá beiratkozottakat a kezdettől óta vezetné a végig - így tapasztalat volna szerezhető, de ezen eljárás igen sok helyiséget venne igénybe és nem keresztülvihető. Ezen eljárás az egyöntetű tanítást veszélyeztetné, egyik vagy másik tanár /és nem a legjobb/ a fiatalok részről nagyobb elismerésben részesül - a torzsalkodásnak vége hossza nincs.

A közönség is gátlólag hat az egységes tudás kifejlődhetésére, a legabszurdabb ujjnak elismerése nála egyértelmű a haladással, pedig a haladás csakis lassan történhetik sok már jónak bizonyult réginek felvétele után.

.....

Ezen szerint, ha a kormány jónak látná, hogy a mintarajztanoda igazgatóságát rám bizza, összegezem, hogy én azt hogy fogom fel és mire volnék képes vállalkozni.

A mintarajztanodában egységesebb rajztanítást - kereszt vinni - de csak és úgy ha a kormány segít az ellenszegülő tanárokat az előkészítetek helyes vezetése meggátlásáért megbüntetni - vagyis módokat nyújt, hogy ne kényük kedvük sze rint cselekedjenek, hanem a szerint amit a magasabb fok meg kívánja. Egymagasabb foku mesteriskola féle vezetését rám bizza- amelyekből ol;

tanárok kerülhetnének ki, akik későbbre a mintarajztanodát vezethetnék. Ez egybe esik a magasabb foku művész tevékenységgel, ahhoz való előképzéssel. Az elemi compositió keresztülvitelére egy tanerőt ad rendelkezésemre, de akit még én kellen, hogy kiképezzek.

A magasabb compositiói tevékenységet én magam vezetném. nnyi időt meg kell magam számára mentenem, hogy saját szakmámat cultiválhassam, zen tudási fölény csakis saját munkálkodás folytán tartható fenn és szerezhető

meg. É szerint mindennemű írási munkák készítésétől- úgy az összes pénzkezelés alul is kérném magamat felmenteni, természetesen oly teendők alul is, amelyek jogismeretet feltételeznek.

Ugy a publikummal való érintkezés kötelességét is a minimusra kérném leszorítani - energia és életidő megmentése szempontjából, mi komolyabb dolgok számára volna megmentendő. Nem adhatom beleegyezésemet ahhoz, hogy akár egyesek akár comtek beleszólását, mint rám nézve kötelezőt elfogadni köteles volnék, ki - véve természetesen a M.kir.kultuszminisztert.

Esküm elég garancia arra nézve, hogy ezen ügyet, ezen országban legjobb belátásom szerint hűn szolgáljam.

Miután a téri viszonyok mintarajziskolának szűkek, és az eddigi igazgatói lakás egyébbre lenne felhasználható - ezen lakásra nem reflektálok azonban egy lakpénzről nem mondhatok le. Ha akár mely ok folytán meg lennének akadályozva a mintarajzitanodai Igazgatóságot vezetni a 4000 ft-nyi honoráltatásom megmarad -
 Ha a mesteriskolai állás is nem volna létrehozható, akkor visszatérnék a negyedik osztály figurális szakjának tanításához /megtartván eddigi műtermemet, mert éppen ennek megtarthatása kényszerít a további szolgálásra/.

Ezen 4000 ft-nyi honoráltatást az motiválja, hogy a felsőbb iskolák tanárainak - Egyetem és politechnika honorálása legalább is ennyi- én egy magas iskola tanárjának fundióját végeztem 30 éven át középiskolai 18000 ft. tanár fizetés mellett.

Megjegyzés : A kombinált mesteriskolai tanár és Mintarajzitanodai Igazgatói állások nem egy kettős honoráltatást vonnának magok után, hanem csak az említett 4000 ft. a lakpénzt és műtermet. Ezen kettős állás bírása a kívánatos egységes tanítás szempontjából származott. A mesteriskola vezetése magasabb szellemi funkciót kíván, mint a mintarajzitanoda igazgatása. Ezen mintarajzitanodai igazgatói állás idővel törölhető is volna, mert nála nem maradhat a művészeti ügyekben való intézkedés így a magasabbal- a mesteriskola vezetőivel collisióba jöhetvén.

A dolgo megérthetéséhez tartozik még néhány szó a meghalt igazgató tevékenységéről. Keletinek figurális művészeti tudási foka megfelel egy az Akadémia első osztályába beiratkozónak, hogy hogy nem azonban igazgató lett egy oly intézetnél, ahol természetesen a figurális rajzolás egy főtantárgy. Hogy hozzá nem értése valami élesen ki ne tűnjék az igazgatás súlypontját a szakismeret helyett valami egyébre kellett áthelyezni.

Jogáspályára készülve értett a fogalmazványok és jelentések készítéséhez, journalistikusan is tevékenykedett. Az intézet keletkezésekor főnökünk, Hegedüs Candid ministeri tanácsos kedvét lelte az ilyenekben mondván, hogy az is haladás, ha magyar nyelven művészetről valami iratlik. Így amihez Keleti értett, megegyezett főnökünk nézetével és az igazgatói állásnak a fogalmazványok és jelentések előállításá lett főtevékenysége.

Mondottuk Keletinek, hogy tanuljon meg egy pár tárgyat, melyet előadván így az iskolával érintkezik - a materiált és azoknak szükségait megismerheti - de ettől óvakodott és semmit se tanított / az iskolai programmal ellenkezőleg, mely az igazgatónak kötelességére teszi a tantárgyat előadni./

Ő a rajztanári és művészeti tantárgyak egyikéhez sem értett^{alaposabban} /pedig a jelentésnek akkor van értéke, ha tiszta tudáson alapul/ csinosan stilizált jelentések készítés és urbanus modoru viselkedése ugy is főntartotta. A sokoldalú nem tudás a mai állam életben igen hasznosnak látszik lenni, mert emelle t nem támadhatnak meggyőződések és minden magasabb helyről eredő állításhoz könnyű igent mondani, jó lelkiismerettel. Így és fennebbvalói jól kijöttek egymással. - Hogy a jelentéstétel mint fődolog a jövőre is felülmaradjon a többfélét kellett leszorítani - ez az egyenlősítés által történik, sok tantárgyak^{be} vezetni - és ezeket egyenlően kötelezővé tenni a fődolgot leszorítja.

Instinctive, vagy öntudatosan ezt tette Keleti mind több tanár mind több tantárgy lett felvéve. Ezt ő az intézet megerősítésének nevezte.

Különösen félt attól, hogy a művészi felül ne ker kedjék és ezáltal az ő nullitása ki ne derülhessen - ezért az egyenlősítések. Az egyenlőség egy psychologialag nem tartható állítás; minden szellem valamit, mint fődolgot inkább szeret, mint a többi

dolgotk, és ezen fődolog kedvéért megtanulja a többit is, ha világos előtte, hogy az a fődologhoz némiképpen vezet. Így például ha valaki alaki tárgyat akar componálni, rájön, hogy a térrel el kéne vánni - a perspectiva tudás szükségére. De a perspectiva a geometriát feltételezi, - beadja a nyakát és megtanulja a geometriát. A dekoratív kép valamilyen térbe elhelyezn ő, az architektonikus terekről, azoknak ornamens összeköttéseiről fogalmat kell szerezni, megtanulja az architektura elemeit, ekkor az arnamentről a festésu plasztikai és architektonikus tudás ezen kombinációjáról helyes nézete támadhat. Hogy egy figurális grupp helyes-e, legmeggyőzőbb azt megmodellirozni - megtanulja a modelliozást. Így az egy fődolog kedvéért a vele összefüggésben levő tantárgyak szívesen megtanultatnak. Így van ez aesthetikai - archeológiai -historiai-psichologigi-anatomiai stb. tudásfélével is.

Jelenleg az összefüggés megértése az oskolán el hiányzik. Ezért nek kellene egy ilyen intézetnek, mint a mintarajztanoda, összeköttetésben állani egy magasabb fokú hasonintézettel, a mesteroskolával, hol az összefüggés mai practice kifejezést találván, megértessék - a tudás elevenen folyó maradjon, nem mint jelenleg midőn a a 4 éves kissé többet tudók kilépésével egészen megszakad.

Néhány évig a compositiót önszántamból, minden honorár nélkül tanítottam, tudtam, hogy így lehetne egy jobb művészetnek alapkövét letenni, de ekkor beállott az említett sok tantárgyak egyenlősége az elvette a fiatal emberek minden idejét és energiáját és ennek folytán magától beszünt.

Ezen tevékenységemet, melynek eredménye évek után jótékony hatásu lett volna /Tanubizonyságom Kremer Vidor lehet, ki azt kezdet óta hallgatta és több mások/ a Keleti-féle aktagyártás főlényének keresztülvitele - tönkre tette, és az ügynek magának ártott.

Tanításom lényegében megrekedt, megvénültem és miután kérdéses, hogy vajjon az itt proponált javításfélék keresztülviteléhez lesz-e elég időm és energiám, így egy nagyot ígérő szédelgő benyomását kelthetném, azonban miután tudom, hogy jelen művészeti és tanítási viszonyok tarthatatlanok és ezt valakinek ki kell mondani - és egy jobbfélét megkezdeni - ennek tervét felállítottam és keresztülvitelét remélem, és ha talentumos fiatal tanítványokhoz juthatnék ésegeszségem még néhány évig kitart.

Bizonyíték, hogy Keleti azt gondolta, hogy a helyét akarom elfoglalni.

Keleti 1875 táján azt mondá, hogy én ok nélkül vesződöm, őtet igazgatóságából ki nem tehetem, mert a király élethossziglan nevezte ki. Én erre azt mondám: "Der Schneider ist erkannt, werft den Schneider hinaus" /egy Münchenben szokásos szójárás/ Inkább humorisztikusan feleltem a vádjára, mert ha nem is voltam megelégedve eljárásával /ezelőtt a 4 tanítványok számára való az épületre felépítendő atelierek létrejöttét megakadályozá/ rosszul informálva chafünket, Hegedüs Candidot, de ezt mégsem mondtam neki mily keveset tartok egész állásáról. Nem is vásott a fogam a helyére, mert semmi kédvem nem volt aktákat firkálni - később sem mert Makert felszólított, hogy nem akarnék-e Bécsbe menni, mint tanár - ő vállalkozik azt előre készíteni - én beleegyeztem, de nemsokára Makart meghalt.

Továbbá Schmidt báró építész egy kölni templomot akart általam kifestetni, ő is meghalt s így nem lett semmi a dologból nem hogy direktor akartam volna lenni, hanem inkább szerettem volna az itteni mizeriától megszabadulni. Makert tanítványaim compositiógyakorlatait látta és ez vezette arra, hogy a Bécsi Akadémiához átvinni akart. Ez pedig egyszerű dolog ha a fiatal ember egy bizonyos tóban egy meztelen alakot 15 collégája által megpróbálva lát, ez annyi, mintha ő maga lett volna 15 ször megcorrigálva így gyorsan tapasztalat szerezhető.

Még egy megjegyzés. Keleti igyekezett sok tanárt az intézethez hozni, és miután ezen ~~sok~~ komplikációtól nem sok jót vártam, kérdeztem miért ez? azt mondá, hogy ezáltal hiszi az intézet fennállását megerősíteni ha sok tanárt neveztek ki, mert akkor a kormány ^{öriz} ~~in~~kedni fog ~~sok~~ ily sok embert elbocsátani - ezeknek kielégítése igen sok költséget okozván.

Sophismák - hogy a sok tanár és sok tantárgy által a művésziestől a fiatalság idejég és erélyét elvehesse.